

Prof. Dr. Yılmaz Selim Erdal
H.Ü. Edebiyat Fakültesi Antropoloji Anabilim Dalı

Hacettepe Üniversitesi Antropoloji Bölümü'ndeki Eski İnsan Kalıntılarının antik DNA Araştırmalarındaki Potansiyeli

Hayvan ve bitki kalıntılarında incelenebilse de, insanlar üzerine sürdürülen antik DNA (aDNA) çalışmaları bu konunun odak noktasını oluşturmaktadır. Son 10 yıl içerisinde aDNA'nın yeni dizileme yöntemleriyle analizi önemli bir aşama olarak kabul edilmekte; diş özü ve *temporal* kemiğin *pars petrosas*ının DNA'yı çok iyi bir şekilde koruduğunun öğrenilmesi ile geçmiş toplumlara ilişkin önemli genetik bilgilere ulaşılmasına olanak sağlamıştır.

Herhangi bir insana ait kalıntılarda aDNA izolasyonu yapılarak, popülasyon genetiği, akrabalık ilişkileri, topluluklar arası biyolojik uzaklık, insan evrimi, genetik hastalıklar gibi durumların aydınlatılmasına olana sağlanmıştır. Nitekim son birkaç yıl içerisinde Avrupa, Ortadoğu ve Türkiye'den örneklerin incelenmesi ile yerleşik yaşama geçiş, tarımın oraya çıkışı ve yayılmasında Anadolu topluluklarının sahip olduğu kilit rol belirlenmiştir. İnsan aDNA'sı popülasyon tarihi açısından önemli olmakla birlikte, araştırmalarda diğer bir önemli konu hastalıkların kesin teşhisi, yayılımı ve evrimi üzerinedir.

Başta verem, cüzzam, frengi ve veba olmak üzere enfeksiyon hastalıklarının insan ve hayvan kalıntılarındaki izolasyonu, aDNA çalışmalarında önemli bir yere sahip olmuştur. Gün geçtikçe artan bu çalışmalarda Anadolu, üç kıta arasındaki konumunun da bir parçası olarak yerleşik yaşam, kentleşme, merkezi otoritenin kurulması, organize savaşların gelişimi, büyük popülasyon hareketleri gibi süreçler ile hastalıkların yayılımının belirlenmesinde önemli bir rol üstlenmektedir. Nitekim Hacettepe Üniversitesi Antropoloji Bölümü laboratuvarı, arkeolojik kazılardan sağlanan ve konteksleri iyi bilinen 12.000'den fazla insan kalıntısı ile bunlarla birlikte ele geçen kemikleşmiş ya da kireçleşmiş kalıntıların analizi, bakteriler ve mantarların teşhisi ve evriminin aydınlatılmasında önemli bir potansiyele sahip olduğunu göstermiştir. Bu çalışmalar yok olmuş bakterilerin keşfi, bakterilerin evrimi, insan-bakteri arasındaki ilişkinin değişimi gibi birçok sorunun çözülmesi olanağına sahiptir.

Çalışmaların rastgele seçilecek örnekler yerine, iskeletlerin arkeolojik konteksi, iskeletler üzerindeki paleopatolojik verileri, demografik özellikler, hastalıkların evrimi ve iskelet topluluklarındaki sıklıkları gibi faktörlerle birlikte yürütülmesi, elde edilecek başarı için önemli ölçüttür. Günümüze kadar uluslararası araştırmacıların katılımıyla, başka laboratuvarlarda sürdürülen çalışmaların, Hacettepe Üniversitesi bünyesinde ulusal ve uluslararası ekiplerle işbirliği içerisinde yapılması oldukça önem arz etmektedir.